

ОФІС ВІЦЕПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА
З ПИТАНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

KSE

Kyiv
School of
Economics

Trade+
at Kyiv
School
of Economics

Аналіз торгівлі послугами між Україною та ЄС: кроки для збільшення експорту послуг і поглиблення секторальної інтеграції з ЄС

Світлана Таран, Павло Яворський
Центр аналітики міжнародної торгівлі Trade+, Київська школа економіки

Підготовка цього звіту стала можливою завдяки підтримці американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Конкурентоспроможна економіка України». Думки авторів не обов'язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку або уряду Сполучених Штатів Америки

Структура дослідження

- Огляд зобов'язань ЄС та України в рамках ПВЗВТ
- Аналіз динаміки торгівлі послугами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ
 - Загальні тенденції торгівлі послугами між Україною та ЄС
 - Лідери та аутсайders вітчизняного експорту послуг до ЄС
 - Аналіз динаміки та структурних змін експорту та імпорту послуг до ЄС за видами послуг
 - Пріоритетні сектори послуг для подальшого аналізу
- Секторальний аналіз: визначення ключових бар'єрів експорту в ЄС для 5 секторів послуг.

Зобов'язання щодо послуг в рамках ПВЗВТ

Глава 6 УА передбачає поступову взаємну лібералізацію торгівлі послугами та електронної торгівлі.

Зобов'язання ПВЗВТ:

- *Транскордонне надання послуг* (Режими 1, 2 ГАТС)
 - *Заснування підприємницької діяльності* (Режим 3 ГАТС)
 - *Тимчасове перебування за кордоном фізичних осіб, які надають послуги* (Режим 4 ГАТС).
-
- **Повністю лібералізовані в ЄС** (Режими 1,2,3): комп'ютерні, поштові і кур'єрські, послуги з будівництва. **Найбільше застережень в ЄС:** професійні, фінансові, транспортні послуги.
 - **ЄС має більше застережень** порівняно з Україною. Україна використала ліберальний підхід до своїх зобов'язань в СОТ.
 - **Режим 4:** лібералізація для окремих категорій надавачів послуг
 - Питання ліцензування та взаємного визнання професійних кваліфікацій (Ст 104-106)
 - **Спеціальні угоди:** автомобільний, залізничний та внутрішній річковий, авіаційний транспорт (Ст. 136-137).
 - **Режим внутрішнього ринку:** телекомунікаційні; міжнародний морський транспорт; поштові та кур'єрські; фінансові.
 - **Взаємне визнання електронних довірчих послуг** (Ст.140).
 - **Подальша лібералізація:** огляд переліків зобов'язань сторін, визначення наявних перешкод, розширення положень Глави 6 (Ст. 89, 96).
 - **Непогіршення умов торгівлі** (Ст. 136).

Торгівля послугами відіграє важливу роль у загальній міжнародній торгівлі України і її значення поступово зростає

Експорт та імпорт послуг України протягом 2013-2020 років демонстрували тенденції, пов'язані з загальним станом української економіки. Експорт послуг майже вдвічі перевищує імпорт

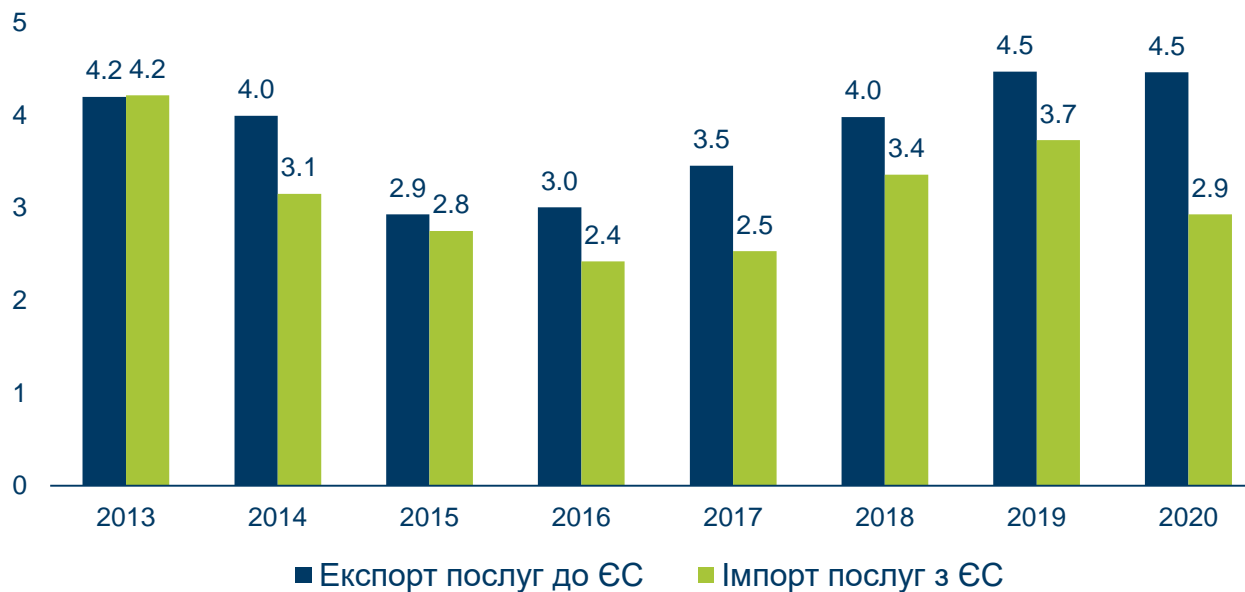
Близько 20%
усього експорту
України, 2020

Близько 10%
усього імпорту
України, 2020

Поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) набула чинності 1 січня 2016 року, позитивно вплинувши на динаміку торгівлю

Експорт товарів та послуг до ЄС швидко відновлювався протягом 2016-2019 рр і досягнув \$24,2 млрд, з них 20% послуги. Експорт товарів зростає більш динамічно, ніж експорт послуг

Торгівля послугами Україна-ЄС, млрд. \$

Експорт послуг до ЄС:

+ 52,6% (1,5 млрд. \$) у 2019 vs 2015

+ 6,5% (273 млн. \$) у 2019 vs 2013

Експорт товарів до ЄС:

+ 59,4 (7,7 млрд. \$) у 2019 vs 2015

+ 24% (4 млрд. \$) у 2019 vs 2013

2020: експорт послуг на рівні 2019

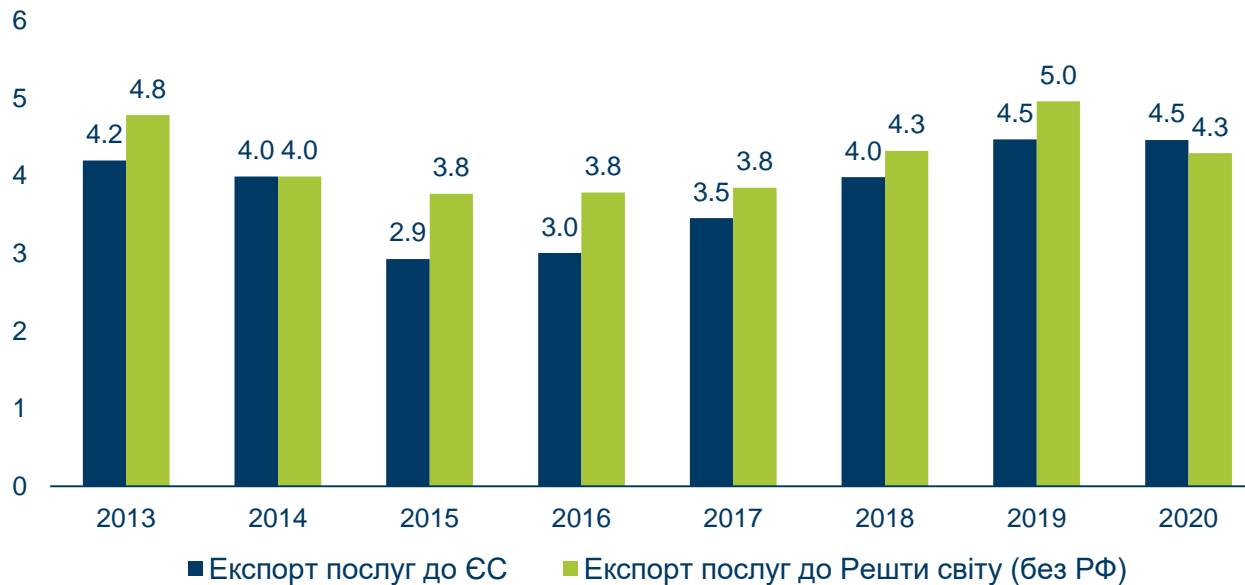
Імпорт послуг нижче рівня 2013 року

Збільшився профіцит торгівлі послугами

Зростання експорту послуг до ЄС протягом 2016-2019 років було вищим порівняно зі зростанням експорту до інших країн

У 2020 р. експорт до інших країн (без РФ) впав на 14%.

Експорт послуг з України, млрд \$

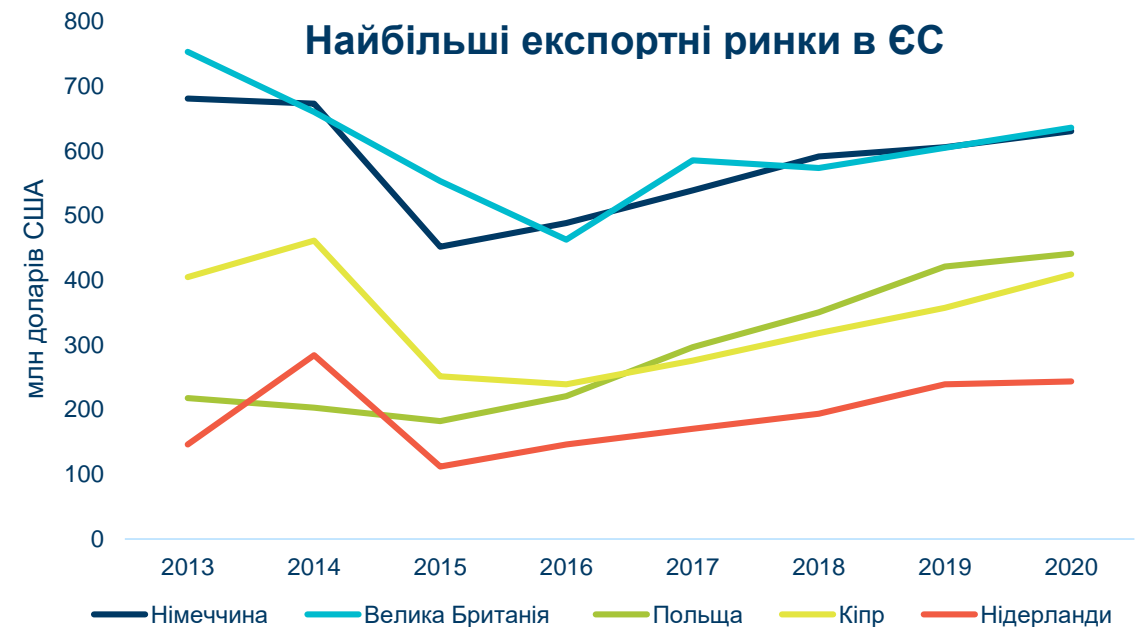
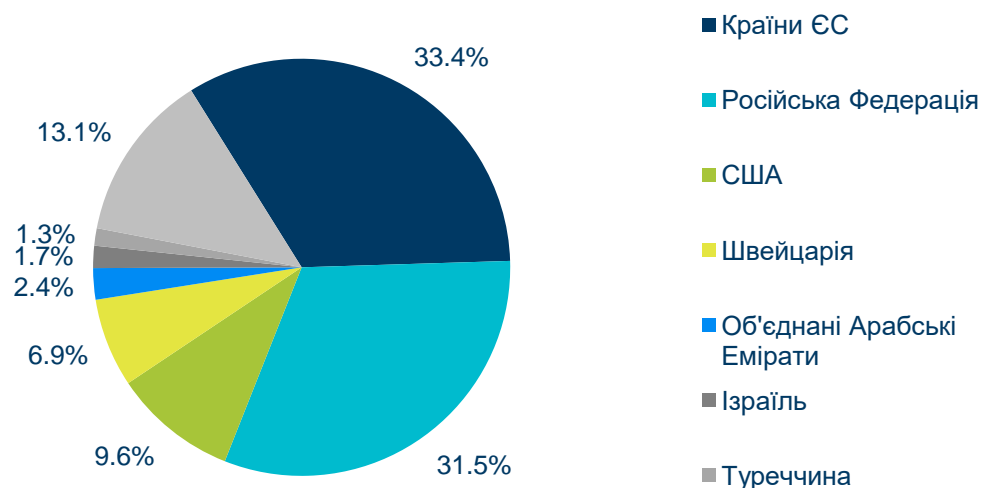
Експорт послуг до ЄС зростав на 13,2% в рік (2016-2019)

Експорт послуг до Решти Світу (без РФ) зростав на 7,9% в рік (2016-2019)

Після 2016 року почалася поступова переорієнтація української торгівлі послугами на нові ринки, в т.ч. ринок ЄС

Зросло значення ринків країн Європи, США та Близького Сходу (ОАЕ, Ізраїль), а ЄС став найбільшим партнером (39% експорту та 51% імпорту у 2020 р).

Основні експортні ринки, 2018-2020

Зростання загального експорту послуг до ЄС стримувало значне падіння експорту окремих ключових секторів

Найбільше зростання експорту до ЄС (2013-2020) продемонстрували Комп'ютерні (+184%) та Інформаційні послуги (+510%), Послуги з переробки матеріальних ресурсів (+60%). Найбільше скорочення продемонстрували Транспортні послуги (-44%), Фінансові (-64%) та Телекомунікаційні послуги (-55%).

Лідери зростання 2020 vs 2013, млн. \$

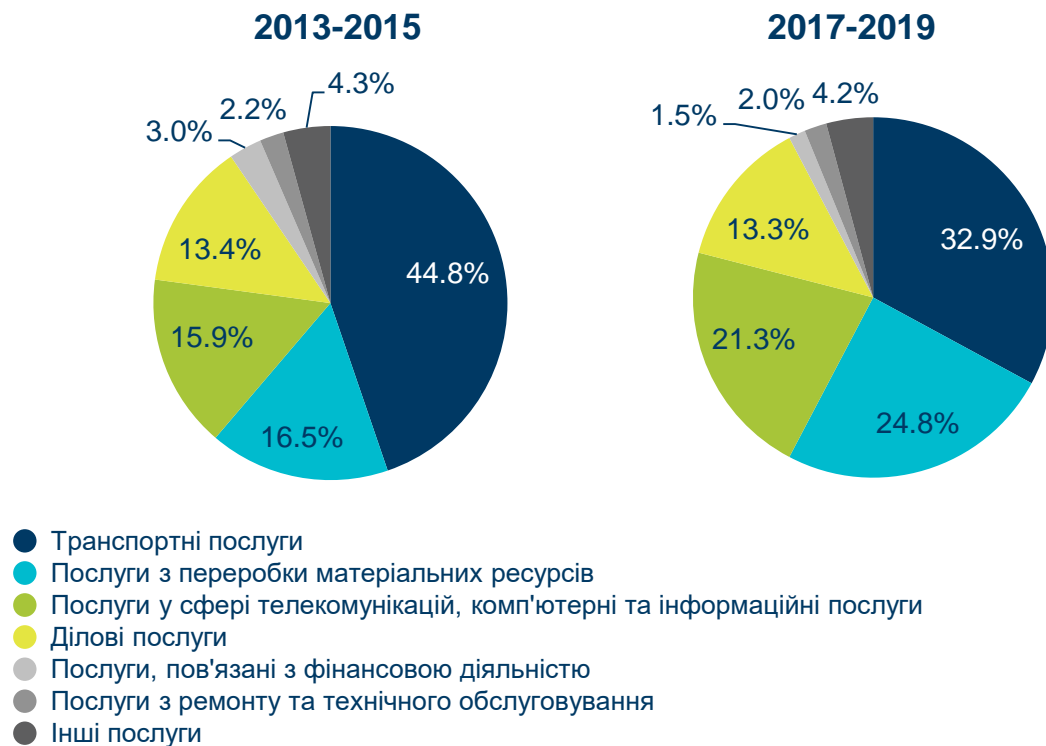

Лідери падіння 2020 vs 2013, млн. \$

Переорієнтація української економіки і посилення торговельних відносин з ЄС спричинили ряд важливих структурних змін

Транспортні послуги, Послуги з переробки матеріальних ресурсів, Послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги, Ділові послуги формують 90% усього експорту послуг до ЄС

ЄС – ключовий ринок для експорту (2020):

- Автомобільні перевезення (78%)
- Послуги з переробки матеріальних ресурсів (73%)
- Комп'ютерні (46%) та Інформаційні послуги (50%)
- Телекомунікаційні (60%)
- Послуги будівництва (52%)
- Фінансові (53%)
- Професійні та консалтингові послуги (55%).

Секторальний аналіз: основні бар'єри для експорту та рекомендації

Послуги вантажного
автомобільного
транспорту

Послуги вантажного
морського транспорту

Послуги вантажного
залізничного
транспорту

Комп'ютерні послуги

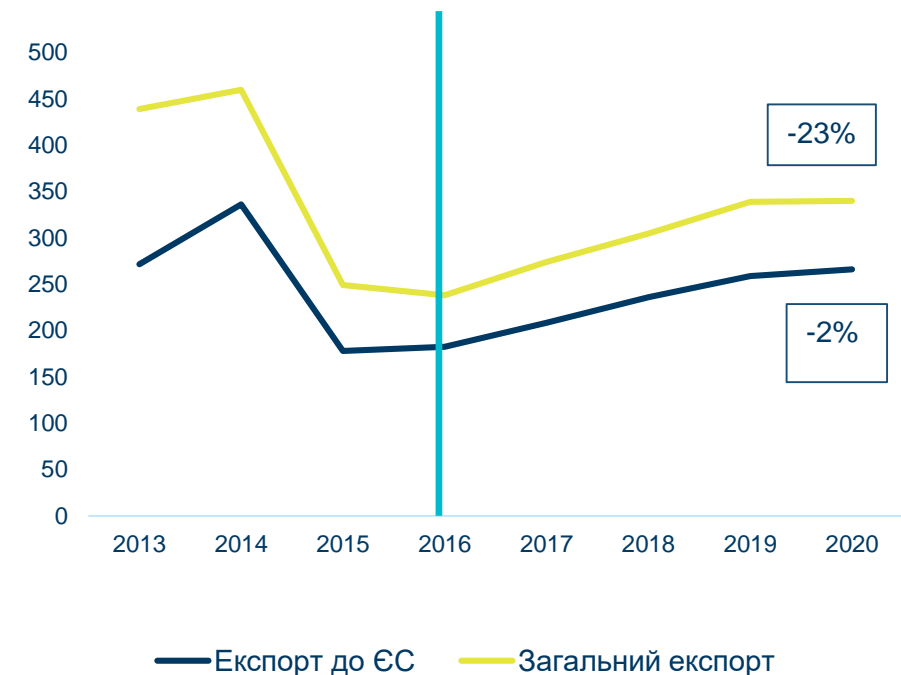
Поштові та кур'єрські
послуги

Послуги автомобільного транспорту

Україна не повністю використовує торговельний потенціал: обсяг українського експорту не відновився до рівня 2013 року.

- ЄС – **основний ринок** для експорту – 78% (2020). Основні напрямки: Польща, Німеччина, Угорщина, Румунія, Італія, Чехія, Нідерланди
- 60% від загального товарообороту з ЄС (за вартістю), 15% (за вагою)
- **Зобов'язання ПВЗВТ**: відображають зобов'язання ЄС у рамках СОТ, без розширення взаємного доступу до ринку вантажних автомобільних послуг.
- **Доступ на ринок ЄС**: квоти на двосторонні дозволи та багатосторонні дозволи на перевезення
- Можливість укладення **спеціальної угоди на рівні ЄС** (Ст. 136)

Експорт 2013 vs 2020

Послуги автомобільного транспорту: Основні бар'єри

У автомобільному транспорті спостерігається найбільша кількість бар'єрів для експорту – як щодо доступу на ринок ЄС, так і внутрішніх структурних бар'єрів.

Нестача дозволів на здійснення міжнародних автомобільних вантажних перевезень в основних транзитних країнах ЄС

Корупційні ризики через дефіцит дозволів

Слабкий прогрес щодо наближення до ключового законодавства ЄС

Незадовільний стан прикордонної інфраструктури та автомобільних пунктів пропуску

Недостатній рівень співпраці щодо впровадження механізму спільного прикордонного та митного контролю та розбудови спільних автомобільних пунктів пропуску

Тривалий час митного оформлення через затримки в роботі прикордонних і митних служб

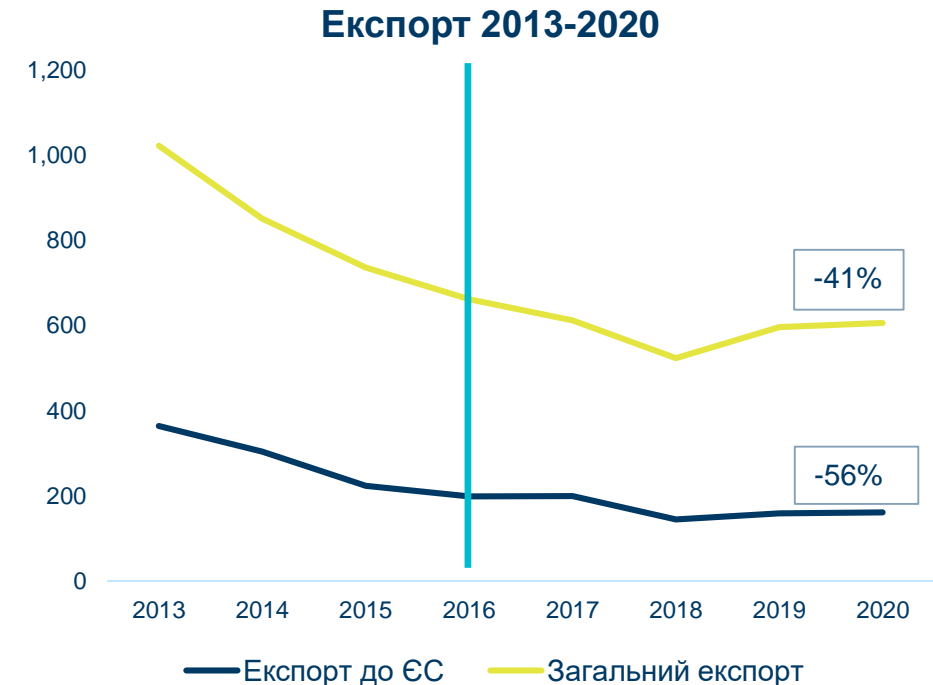
Послуги автомобільного транспорту: Рекомендації

- **Лібералізація автомобільних вантажних** (в першу чергу транзитних) перевезень, підписання спеціальної угоди з ЄС.
- **Прискорення гармонізації законодавства** України до законодавства ЄС.
- **Забезпечення прикордонної інфраструктури:** збільшення кількості і пропускної спроможності автомобільних пунктів пропуску.
- **Укладення нових угод про організацію спільного прикордонного контролю** із сусідніми країнами, постійний контроль за виконанням чинних домовленостей транзитними країнами щодо роботи автомобільних пунктів пропуску.
- **Підвищення прозорості і підзвітності процесів розподілу та обліку дозволів** на міжнародні вантажні автомобільні перевезення.
- Підвищення ефективності і прозорості **Державної митної служби**
- **Екологізація** автомобільних вантажних перевезень.

Послуги морського транспорту

Україна не повністю використовує торговельний потенціал для цих послуг: Експорт до ЄС скорочується, але Угодою про асоціацію передбачений режим внутрішнього ринку, що може стимулювати розвиток галузі.

- **ЄС – важливим ринок для експорту – 27% усього експорту морських послуг (2020)**
- **Зобов'язання ПВЗВТ:** відображають зобов'язання ЄС у рамках СОТ/ГАТС (вкл. національні каботажні перевезення)
- Можливість для взаємного **надання режиму внутрішнього ринку** на основі регуляторного наближення до права ЄС (потребує оновлення Додатку XVII-5)

Послуги морського транспорту: Основні бар'єри

Основні бар'єри, що стримують експорт, стосуються внутрішніх структурних проблем

Кризовий стан сектору морських вантажних перевезень через незадовільний стан українського флоту

Недофінансування інфраструктури українських морських портів: відставання рівня технологічного та технічного оснащення портів

Негативні наслідки окупації Криму Російською Федерацією та блокування Азовського моря

Неефективне регуляторне середовище та слабкий судовий захист в Україні, що призводить до скорочення кількості суден, які надають послуги під українським прапором

Низька ефективність роботи державних служб (митну і прикордонну службу), значний час оформлення судна на вихід в море та обробки вантажів, недостатній рівень функціонування електронних систем оформлення вантажів та суден і технологій взаємодії з контролюючими органами.

Слабкий прогрес щодо гармонізації та наближення до ключового законодавства ЄС

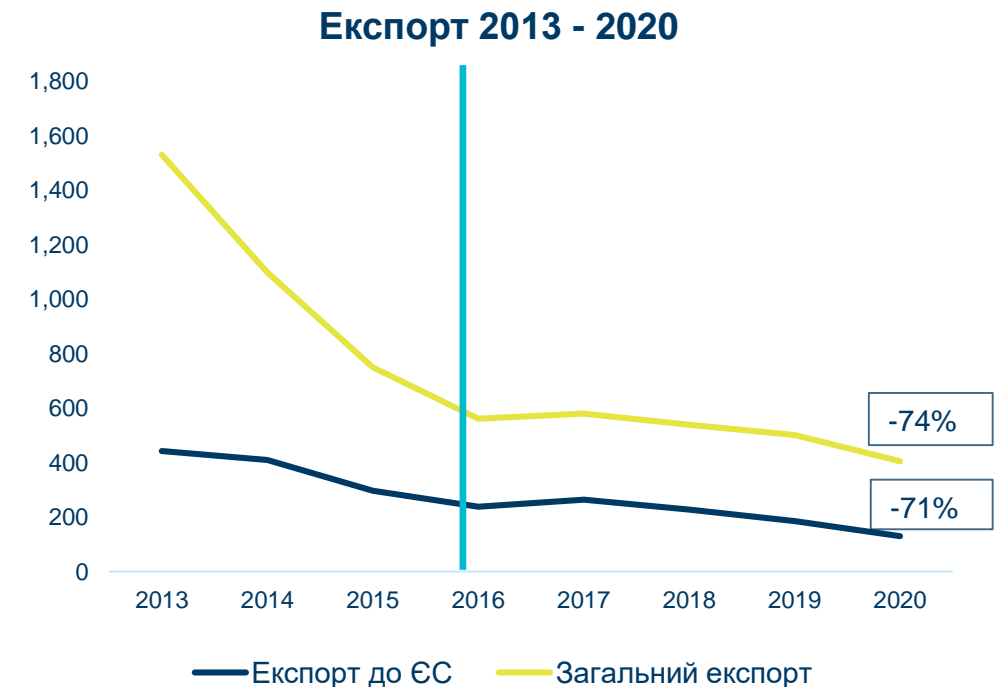
Послуги морського транспорту: Рекомендації

- **Актуалізація зобов'язань України** щодо наближення законодавства та **прискорення наближення законодавства до норм ЄС.**
- **Проведення структурних реформ**, направлених на подолання факторів, які спонукають український бізнес реалізовувати свою діяльність через створення компаній в інших країнах.
- **Врахування досвіду країн Західних Балкан** щодо участі в Європейському транспортному співтоваристві.
- **Спрощення адміністративних процедур при здійсненні міжнародних вантажних перевезень:** оформлення суден і вантажів у портах, впровадження електронної товаротransпортної накладної для забезпечення повного електронного оформлення вантажів, спрощення реєстрації суден під українським прапором, передачі у концесію об'єктів портової інфраструктури торговельних портів.
- **Запровадження належного функціонування національного механізму «єдиного морського вікна», а також національного сегмента європейської системи обміну навігаційною інформацією SafeSeaNet.**

Послуги залізничного транспорту: Основні бар'єри

Україна не повністю використовує торговельний потенціал для цих послуг: обсяг експорту до ЄС скоротився у 3 рази порівняно з 2013 роком і продовжує скорочуватися

- **Роль ринку ЄС:** 32% експорту залізничних послуг (2020).
- **Зобов'язання ПВЗВТ:** відображають зобов'язання ЄС у рамках СОТ/ГАТС, без розширення взаємного доступу до ринку вантажних автомобільних послуг.
- Можливість укладення **спеціальної угоди на рівні ЄС** (Ст. 136).

Послуги залізничного транспорту: Основні бар'єри

Основні бар'єри, що стримують експорт, стосуються внутрішніх структурних проблем через низькі темпи реформування, а також зменшення транзитних потоків через Україну

Слабкий прогрес щодо гармонізації та наближення до ключового законодавства ЄС

Критична зношеність залізничної інфраструктури та рухомого складу

Невирішене питання допуску приватних перевізників до залізничних перевезень

Незакінчена реформа АТ “Укрзалізниця” та критичний стан компанії

Використання радянської системи ширини колій

Низький рівень розвитку мультимодальних, інтермодальних перевезень, транспортної логістики

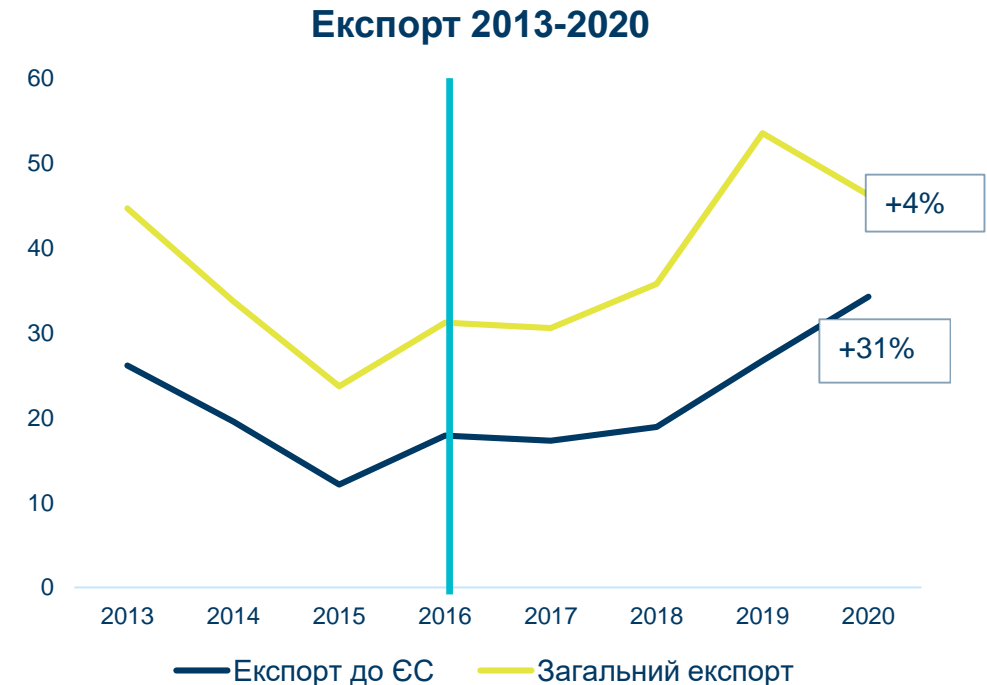
Послуги залізничного транспорту: Рекомендації

- Ухвалення комплексного проєкту Закону України “Про залізничний транспорт”, що розблокує процес підготовки та імплементації ряду нормативно-правових актів, необхідних для подальшого виконання Україною зобов’язань із гармонізації законодавства із законодавством ЄС.
- Завершення реформування АТ “Укрзалізниця” та визначення нової моделі функціонування ринку залізничних перевезень.
- Обговорення можливості підписання спеціальної угоди на рівні ЄС та/або інтеграції до Європейського транспортного співтовариства з врахуванням досвіду країн Західних Балкан.
- Підвищення енергоефективності та екологічності залізничних перевезень з врахуванням тенденцій зеленого курсу ЄС.

Поштові та кур'єрські послуги

Угодою про асоціацію передбачений режим внутрішнього ринку

- **ЄС – ключовий ринок для експорту** – близько 50% усього експорту у 2019 р.
- **Зобов'язання ПВЗВТ:** ЄС розширив зобов'язання у Режимах 1, 2, 3 (із застереженнями для універсальних послуг).
- Можливість для взаємного **надання режиму внутрішнього ринку** на основі регуляторного наближення до права ЄС (потребує оновлення Додатку XVII-4).

Поштові та кур'єрські послуги: Основні бар'єри

Основні бар'єри стосуються внутрішніх регуляторних проблем

Слабкий прогрес щодо
наближення до
ключового
законодавства ЄС

Законодавчо неврегульоване питання щодо
визначення та відкриття місць
міжнародного поштового обміну (ММПО), а
також технічно незадовільний стан місць
здійснення митних процедур

Повільні темпи ІТ-
реформування та цифровізації:
складні та повільні процедури
оформлення відправлень

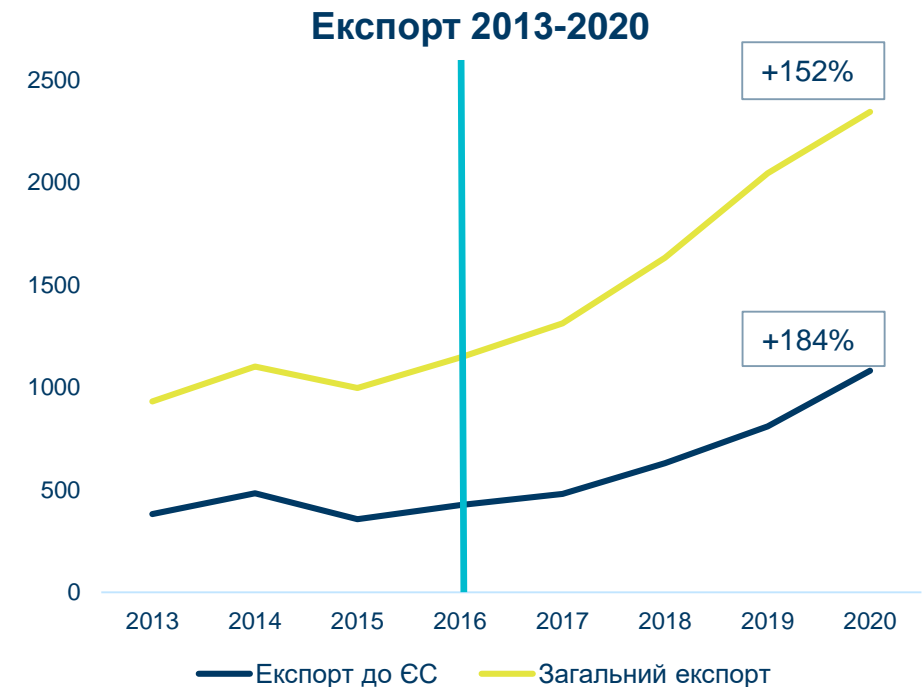
Поштові та кур'єрські послуги: Рекомендації

- **Доопрацювання та ухвалення проекту Закону України “Про поштовий зв’язок”, оновлення та виконання Додатку XVII-4 з метою запровадження режиму внутрішнього ринку.**
- **Суттєве посилення юридичних та технологічних вимог до ММПО та ЦСС та покращення якості наданих послуг.** Подолання «правового вакууму» у визначенні контролю місць здійснення митних процедур з боку державних органів.
- **Завершення ІТ-реформування та цифровізації митниці, автоматизація процесів обміну даними та інтеграція електронних систем між поштою та митницею.**
- **Переведення усіх процесів поштових операторів та експрес-перевізників у електронний формат.**

Комп'ютерні послуги

Ключовий вид послуг експорту: більше 20% усього експорту послуг до ЄС, середній річний темп зростання складає 30%.

- Експорт комп'ютерних послуг до ЄС – 1,1 млрд дол або 24% усього експорту (2020)
- **Роль ринку ЄС:** 46% експорту усіх комп'ютерних послуг (2020). Основні напрямки: Британія, Німеччина, Мальта
- **Зобов'язання ПВЗВТ:** повністю лібералізовані у Режимі 1,2,3
- **Режим 4:** часткова лібералізація для постачальників договірних послуг та незалежних фахівців (із застереженнями)
- Немає спеціальних зобов'язань щодо **наближення законодавства** у секторі.

Комп'ютерні послуги: Основні бар'єри

Незважаючи на стрімке зростання, існує низка факторів, що можуть стримувати продовження такої динаміки зростання сектору.

**Українська індустрія ІТ
починає відчувати
нестачу
кваліфікованих
спеціалістів**

**Несприятливе національне бізнес середовище, в т.ч.
низький рівень забезпечення верховенства права,
непередбачуваність податково-економічної політики
(намагання збільшити податкові зобов'язання галузі) та
нестабільна політична ситуація загалом**

**Низький рівень
захисту прав
інтелектуальної
власності**

Комп'ютерні послуги: Рекомендації

- **Запобігати збільшенню регуляторно-податкового тиску на галузь з метою збільшення податкових надходжень до державного бюджету.**
- **Підвищити передбачуваність та прозорість державної політики у секторі ІТ.**
- **Провести структурні реформи, направлені на подолання факторів, які спонукають український бізнес реалізовувати свою діяльність через створення с місцевих, не пов'язаних з українськими, фірм в країнах ЄС.**
- **Підвищити ефективність системи охорони інтелектуальної власності. В Україні значною залишається поширеність піратства, у тому числі у сфері програмного забезпечення.**

Дякуємо!